

„Последњи дијалог Макарија Великог“

С. Г. Алферов, сарадник Одељења за спољне црквене послове Московске Патријаршије, члан Комисије за дијалог између Руске Православне Цркве и Коптске Цркве

Становници манастира преподобног Макарија Великог у Нитријској пустињи (Коптска Црква, Египат) 2021. године дошли су до изузетног открића. Током проучавања и дигитализације рукописа који се чувају у манастирској библиотеци открили су два древна рукописа на коптском језику. У библиотечком каталогу манастира од сада су званично наведени под одредницама „Рукопис број 383“ и „Рукопис број 384“.

Рукописи представљају две целине једног текста написаног пре око 1630 година, што се практично поклапа са 391. годином, тј. према легенди – временом упокојења првог игумана манастира и једног од оснивача египатског монаштва – Макарија Великог.

Текстуална анализа, коју су спровели стручњаци са Института за коптске студије у Каиру, показала је да ти рукописи представљају последње духовне поуке монаха Макарија, које су забележили његови ученици. Зато је текст назван „Последњи дијалог преподобног Макарија Великог“, што у овом контексту означава разговор, обраћање свеца својим ученицима. Дело у којем се резимирају основе побожног живота хришћанина задивљује својом једноставношћу, а истовремено – дубоким мислима.

Уз благослов коптског Патријарха Тавадроса II, у оквиру активности Комисије за дијалог између Руске Православне Цркве и Коптске Цркве, нађени споменик је преведен на руски језик и садржи накнадне књижевне напомене. Ово је прво издање датог дела. Делегација игумана и становника манастира Коптске Цркве током ходочасничке посете Русији од 23. августа до 1. септембра 2021. године испоручила јој је примерке оригиналног и тренутно ограниченог издања књиге.

Монах манастира преподобног Макарија Великог дигитализује рукописе

Патријарх коптски Тавадрос II

Објављено дело представља краће излагање темеља благочестивог живота хришћанина; поражава једноставним, а истовремено дубоким мислима; садржи увек актуелне духовне савете и несумњиво је интересантно широком кругу читалаца.

„Последњи дијалог преподобног Макарија Великог“

Једанпут старци Нитријске горе позваше преподобног Макарија себи: „Посети нас, желимо да те видимо пре него што одеш Господу“. Када је он дошао, окупи се цело братство и замолише га монаси: „Кажите нам нешто, оче“.

И он рече: „О, децо моја вољена, одајмо почаст свецима. Морамо да будемо љубоморни на подвиге светих, њихов начин живота, на то што су удостојени блаженства у Царству Небеском. Јер они то не купише за новац, него су, као што знамо, опонашали подвиге претходних светаца. Они су нестицатељи, кротки, моле се скрушеним срцем и осећају љубав према свим људима и страх Божији, који никада није напуштао њихова срца, а којим су надвладала гнев. То су врлине

душе.

Одрекли су се свих телесних пожуа, бивали гладни и жедни, нису уживали ни у чему земаљском. У том подвигу стекоше славу и добише венац Царства Небеског. Оставише све жудње својих срца ради Господа и узеше крст, пођоше за Њим и ништа их не одвајаше од љубави Његове.

Ми не поседујемо тако савршену и потпуну љубав према Богу, какву су имали наши свети оци. Оне који искрено воле Бога чистом љубављу, без лажи или лицемерја, ништа не одваја од љубави Божије – ни деца, ни жена, ни брат, ни породица, ни злато, ни власт. Као Аврам који искрено воли Бога, али који није поштедео свог сина Исака, када му је Он заповедио да га жртвује, него Га је послушао и учинио заповеђено. И као свети мученици који су више волели љубав према Богу од пролазног живота и стрпљиво подносили страдања, проливајући сопствену крв. Због љубави коју су гајили према Богу испунили су речи апостола Павла: „Ко ће нас раставити од љубави Христове? Жалост или тескоба, или гоњење, или глад, или голотиња, или опасност, или мач?... Јер сам уверен да ни смрт, ни живот, ни анђели, ни поглаварства, ни силе, ни садашњост, ни будућност, ни висина, ни дубина, нити икаква друга твар неће моћи одвојити нас од љубави Божије, која је у Христу Исусу, Господу нашем“. (Рим. 8, 35, 38–39).

Жртвовање Исака.
Микеланђело Мериџи да Каравађо, 1598. год

Децо моја, сада је то неодвојив део и нашег живота. Презревши љубав према свету и служење њему, и следећи Господа Исуса Христа, морамо да Га волимо више од својих родитеља, браће, деце и свих осталих, да бисмо испунили заповести и држали се врлине, опонашајући побожност светаца.

Децо моја, избегавајте грех и будите стрпљиви до смрти, испуњавајући заповести Божије. Не прихватајте наговарања непријатеља [људског рода], који вас води ка нарушавању Божије воље, ма колико та заповест била незнатна. Јер нарушавање било које изазива Божији гнев.

Децо моја, желим да увек будете црква Божија која живи у вама (уп. 1 Кор. 6, 19). И да увек волите ближњег и да међу вама не буде некога ко је учинио некакво зло брату или га мрзи, јер срце које проматра о злу и мржњи не може бити станиште Бога. Знате да ако се међусобно волите, онда је и Бог са вама (уп. Ин. 13, 35). Волите једни друге да бисте могли да стекнете све предности других врлина вашег монашког позива у свим данима вашег живота.

Склоните са лица вео таме који вас спречава да видите слаткоћу [живота са Христом]. Имајте љубави према ближњем и спознајте заслуге ове врлине. Послушајте апостола Павла који каже да сте „ви црква Бога живог“ (2 Кор. 6, 16). Чувајте то у срцима вашим и не осуђујте ближњег, не растужујте га, да не наљутите Бога који живи у њему. Јер је свака част коју неко указује брату својој иста она част коју доноси пред Христа, слава Му!

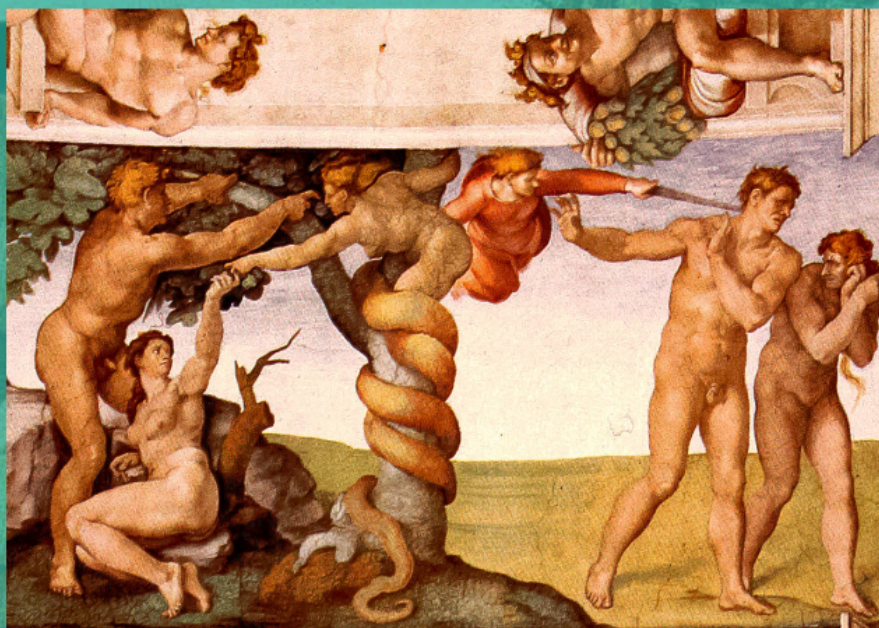
Свети Павле пише посланице.
Валентин де Булоњ, 1618-1620. године

Исто тако поштујте сиромашног и оног који трпи оскудицу јер нас Он учи: „кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте“. (Мт. 25, 40). Молим вас да избегавате оне који сеју раздор и осуђују, који уништавају вашу душу. Душа која не прихвата раздор, која се одриче среброљубља и светских пожуда, сија попут сунца јер је слободна од греха. Ако је пак обузму пожуде са тежњом да суди, сеје раздор, падне у завист и користољубље, и чини друга зла дела,

тада се удаљава од благостања.

Знате да ако мудар човек једанпут упадне у јаму учиниће све могуће да се то не понови. Знате и да као што је змија била оруђе непријатеља због којег је Адам пао и окусио смрт, тако су и зла дела непријатељска врата од којих страда душа подвижника. Стога морамо да одолимо искушењу да не бисмо постали станиште сатане.

Децо моја, чувајте своје уши да би ваша срца остала чиста и удаљите се од сваке нечистоте јер је данас много вукова који жуде да погубе невинне овце.

Пад Адама и Еве. Микеланђело Буонароти.
Детаљ призора из Сикстинске капеле. 1508-1512. год

А ако неко од вас погреша и својим речима повреди братовљево срце или посеје раздор, он мора одмах да се покаје и да се више не враћа на то како не би распиривао ватру [страсти]. А, ако неко чује да некога од ваше браће осуђују, онда он мора да га оправда, како би мир и љубав били међу вама, а речи нашег Спаситеља створиле у вама здрав плод. Блажени митротворци, јер су они синови Бога Свевишњег (уп. Мт. 5, 9).

И знајте, децо моја, да у људском срцу заиста постоји Божанска тајна. Када је срце нечисто и када су прљаве његове намере према ближњем свом, онда срце осећа ту прљавштину, ма колико да је сакривена.

Исто тако је и са љубављу. Ако вас воли срце вашег брата, ви то осећате једнако као што осећате да је та љубав обострана. Дакле, нека вам душа буде осетљива, а срце чисто.

Ако су речи брата свога некога узнемириле, а не проверава да ли су истините или лажне, онда ту узнемиреност не треба да крије у свом срцу, него да му говори добре речи, затајивши злобу према њему. Нечисто срце рађа горку мржњу и љути Бога. Стога, чувши од брата свога речи које узнемирују његово срце, човек га мора одмах укорити. Јер, уколико човек тако не учини, у њему се постепено јавља мржња која води у смрт како у овом животу, тако и у будућем веку.

Децо моја, страдаће [за живот вечни] свако ко трпи несрећу, али је не прихвата и не мири се са њом. Стићи ће га муке и постаће озлојеђен, тужан, малодушан, непокојан. Духовна делатност је попут царског пута који дању и ноћу чува стража. Онај ко одабере тај пут и ко га се стално држи биће заштићен. Ко ли је пак лењ, самољубив и нема послушања, он је одабрао тежак и мучан пут. Свако ко иде тим путем уморан је и може да страда јер њега чувају разбојници. Стога, ко је павши у искушење одступио од царског пута, нека устане и усправи се. Нема ни оправдања, ни исцељења за онога ко је одбацио царски пут и својеволјно одабрао други.

Целим срцем вас молим следеће: „не дозволи да сунце зађе у гневу твоме“ (Еф. 4, 26). Нека се никоме од вас не деси да заспи док у срцу своје осећа злобу према брату своје. Јер, шта ако њега те ноћи задеси смрт? Отићи ће Господу са оскрнављеним срцем и нечистим мислима, изгубиће сав свој труд, мир [душевни] и будући живот [са Христом].

Децо моја, желим вам да умножите служење угодницима [2] и болесницима, да им што више чините добро. Знајте да се ма који ваш подвиг – служење, молитва, клањање, сузе или пост приписује њему за његово добро. Макар и једна реч коју човек изговара са љубављу о Богу или било које исказивање врлине – све је то за вашу добробит. Не бојте се, децо моја, јер нам Спаситељ наш не жели зло, а свака наша врлина показаће Му се када наступи час расанка душе од тела.

Вољени моји, не будите као они који неумерено једу, пију и спавају, већ као они који се труде и све смирено прихватају Бога ради. Зато марљиво извршавајте послове који су вам дати и волите потешкоће. Нека вам телесни умор буде радост и утеха. Немојте бити тужни због тога и не радите из принуде, већ добре воље.

Онај ко жели подвиг нека му тежи радосним срцем, без лењости. Благословен је онај ко се увек труди осећајући радост у срцу, јер се њему отварају рајска врата.

Рајска врата.
Лоренцо Гиберти, 1425-1452. год

Ко се потчињава телесним слабостима временом бива отуђен од ма каквих врлина, јер су оне дате онима који се истински подвизавају. Онај који сумња у васкрсење [свеопште] није способен да прими небеске дарове, нема ничег у себи осим туге и бескрајног мрака.

Каква је корист човеку ако за кратко време нађе утеху у свету овом у храни, пићу и обиљу, ако потом страда у вечним мукама? (уп. Лк. 12, 16–21).

Онај ко стекне једну врлину, а одбаци другу, налик је човеку који је, узевши посуду напуњену уљем и занемаривши рупу у њој, [ноћу] кренуо на пут. [3]. Циљ пута му је остао недостижан, јер је посуда убрзо остала без уља. Исто тако се узалуд труди свако ко поштује једну заповест, а одбацује остале.

Чувајте будност да вас не обузме лењост. И нека вас не искушавају лажни снови, да не бисте били налик на оног који даје милостињу, а будући да је лењ, верује да се тиме већ ослободио од испуњавања осталих заповести. Или на оног ко мисли да ће се спасити само зато што је некога нахранио, угостио, посетио болесника или затвореника, а истовремено запоставио све остале заповести. Или на оног ко се и дању и ноћу моли, док у њему нема љубави, милосрђа и ко крши остале заповести. Не будите ни као онај ко непрестано пости и лишава се земаљских блага, не испуњујући друге заповести. Или као онај ко само због лењости тежи уздржавању и сиромаштву, уверен да ће се спасити својом чедношћу и сиромаштвом. Или као онај ко поседује физичку чистоту, не клони се лоших мисли, свађа и зависти, и сматра да је његова телесна чистота већ достигла Царство Небеско.

Дакле, онај ко поштује неке појединачне заповести тешко да ће се због њих икада спасти, јер су заповести налик на ланац: ако испадне само једна карика, свему је крај. Свако ко занемари макар једну заповест губи сав свој труд!

Децо моја, схватите моје речи, прихватите их и чувајте у својим срцима јер ће доћи време када ће Господ затражити од вас плодове мојих речи, и тада ћете потврдити оно што сте чули од мене. Нека вам моје речи не буду разлог за било какву осуду, јер је све то ради вашег спасења и вашу корист.

Децо моја, побрините се за спасење душа ваших и обраћајте се Господу са чистим покајањем, без лажи, плачући и молећи се.

Признајте своје слабости и не будите налик на животиње без разума и мудрости, које се након једног пада у јаму опет тамо враћају. И знајте да је покајање установљено за сваког и осигурано свакоме, и њиме се откривају све врлине онима који га траже. Јер колико је велико дело покајања, толико је велик и његов вечни и блажени исход. А онај ко се каје, не остављајући срце да жуди за тим, добиће велику награду и тако достићи Царство Небеско.

Чисто покајање, исповедање свих грехова, и телесних и духовних, представља кључ којим се отварају све врлине и почетак сваке праведности. Ко стекне покајање уцртава пут ка испуњавању заповести и личи на верујућег човека, који је почео да гради свој дом на камену (уп. Мт. 7, 24–25).

Децо моја, молим се да Господ који брине о вама не допусти да вас баце у лукаво искушење, и да се ваша срца због немара охладе, јер то удаљава од покајања, а затим и до лишавања покајања. Докле год живите у телу, чврсто се држите покајања, не дозволите да вам оно исклизне.

Запамтите да свако ко се одриче покајања и милосрђа удаљава од себе и Царство Небеско.

Икона «Царство Небеско».
Прва половина XIX века

Пред Спаситељем нашим увек будите у молитви и плачу да би свако био достојан да чује глас „праштају ти се греси твоји“ (Мк. 2, 5). Спаситељ наш Благ и Човекољубиви радује се вашем покајању и моли Свога Небеског Оца за вас. Али не искушавајте доброту Његовог срца падајући у сагрешења, јер ће тада молитва бити бескорисна.

Постоји ли већи разварат од оног када неко остави покајање и препусти се слабости и небрижности, газећи све духовне плодове послате одозго због његових великих залагања и суза? Дакле, волите и трудите се Бога ради, јер смиреност и ревност пружају човеку истинску утеху, исцељују сву његову душевну патњу, дарују му обиље милости, а тада, коначно, биће достојан да буде станиште Духа Светог.

Покајмо се док нам је дато време за покајање. Тај час је кратак и морамо бити у стању да га исправно проведемо, пре него што будемо позвани да напустимо смртно тело. Господ неће примити чак ни добра дела онога ко је свој живот окончао у гресима и без покајања. Пазимо на то да бисмо се утешили у невољи. Лењи сељак неће имати чиме да напуни своје житнице, ма шта сејао и жњео.

Заиста је све то тако и зато свако треба да се подвизава према својим могућностима, и свако да добије свој венац, дар милости Божије због врлина својих. Молим вас, вољени моји, не оптерећујте се бригама века овог и не будите као онај лењи слуга који је закопао у земљу сребрни талант свог господара, не потрудивши се нимало (уп. Мт. 25, 14–30).

Ми се трудимо према нашим могућностима, али и онај ко Благом и Милостивом Богу преда малу жртву, неће остати без награде своје.

Потрудимо се да увек опонашамо праведнике, проматрајући их у великој слави и припремајмо се за смрт са великом ревношћу, како бисмо наследили ону исту њихову милост.

Децо моја, трудите се сада свом снагом, мислећи на славу којом ће ваш труд бити крунисан. Побрините се да не будете ускраћени за благост. У Посланици светог апостола Павла каже се: „Јер је телесно мудровање смрт, а духовно мудровање живот и мир“ (Рим. 8, 6). Нека наше мисли сада буду духовне, да бисмо могли живети вечно, наследивши блаженство.

Децо моја, свакоме од вас дајем заповест да се не приближава светим тајнама [црквеним], док се претходно не помири са свима. Ако се неко љути на свог брата, нека пожури да се помири са њим тражећи опроштај и клањајући се до земље, и тек онда нека приступи тајнама. Знајте да је љубав међу браћом и узајамно помирење њихових срца благослов у којем је сва пуноћа милости.

Гнев, бес, прекор, завист, мржња, крађа и лицемерје су сплетке проклетог непријатеља. Свакога кога прогони једна од ових страсти постаје попут сатане. Стога онај ко жуди да се спасе нека избегава све ове пороке. Знајте да се наш Спаситељ није борио против сатане гордивши се Својом Божанственошћу, него је био смирен све док се сатана није посрамио. Господ је и нас научио да се боримо против непријатеља истом мером све док га не победимо. Учимо се смирењу од Учитеља нашег и победићемо.

Вољени, будимо страни овом свету да бисмо били удостојени вечног блаженства.

Трбухоугађање је био први грех у рају.

Прва ствар коју је учинио Спаситељ након Свог Крштења била је успостављање четрдесетодневног поста, и непријатељ би поражен. Дакле, тежимо ономе чему нас је научио Спаситељ – приступимо посту опонашајући Његов подвиг. Појачајмо пост и добићемо велику награду.

Знајте да Света Четрдесетница представља целогодишњи квасац, зато морамо пажљиво постити. Јер ако квасац изгуби своју моћ, цело тесто ће се покварити.

Четрдесетница.
Икона из прве трећине XV века

Пост је повезан са неколико свима познатим врлинама, али оне доносе плодове искључиво спојене заједно. Будите опрезни, не занемарујте пост, јер непријатељи који нам завиде и настоје да погазе наше врлине, неће моћи да нам науде. Што више занемарујемо пост, непријатељи ће нам више штете наносити.

Стога, и у дане хамсина [4], ако не можете да постите и чините метаније, останите будни и прилежно читајте Свето писмо. Обављајте своју службу са пуном пажњом и страхом [Божијим], не удаљавајте се од одласка у храм. Знајте да анђео Господњи, обдарен посебном милошћу, зна ко је достојан [у свом духовном животу], њему се радује и благосиља га, а због недостојних плаче и

тугује.

Децо моја, пазите да не приступите Светим Тајнама, ако из неког разлога страхујете да ће вам оне бити на осуду и уништење (в. 1 Кор, 11, 29–30). Не касните на црквену службу, слушајте псалме, хвалоспеве и Свето писмо, пре него што приступите причешћивању Телом Христовим и Његовом Животворном Крвљу. Ова тајна из ваших душа прогони све тамне силе и чисти срца ваша, према Спаситељевим речима: „Онај који једе Моје Тело и пије Моју Крв у Мени пребива и Ја у Њему“ (Јн. 6, 56).

Мрачне силе владају над оним ко је немаран и ко тврдоглаво одбија да прими Тело и Крв Христову.

Оне ће му укаљати срце и удаљити га од милости коју му је подарио Спаситељ.

Дакле, не треба да остављамо у себи пороке и нечистоту који ометају наше увођење у Свете Тајне са чистим срцем и душом. Сједињујмо се са Христом увек јер се Њиме ослобађамо од непријатељске власти.

Будите бодри духом и испуњени вером, да бисте могли да се приближите Господу са чистим срцем и добрим делима без пристрасности, да достојно уђете у Горњи Јерусалим и добијете неувеле венце. Благословен онај ко пронађе Спаситеља нашег Исуса Христа, Кога славимо са Оцем Његовим и Светим Духом у векове векова. Амин.“

Затим на крају рече: „Браћо, заплачимо, и нека нам сузе сада потеку из очију наших, пре него што одемо тамо где узалуд спаљују наша тела“.

И заплаче тада преподобни Макарије и сви остали почеше да плачу и падоше ничице рекавши: „Оче, моли се за нас“.

Коментари:

1. Пустииња

2. У овом контексту сабраћи-монасима.

3. Мисли се на уље за светиљке од маслине, које су у древна времена користили људи за кретање ноћу. Та слика наводи се у јеванђељској причи о десет девојака (Мт. 25, 1–13).

4. Пешчана олуја праћена исцрпљујућом врућином која траје око 50 дана. Ова појава се у Египту обично одвија у пролеће, неретко пада током Великог поста.

Перевела Мила Матич

Извор: <https://mospat.ru/sr/authors-analytics/88006/>